

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

СТАНОВИЩЕ

на тема:

“Потенциални социални, икономически, екологични и потребителски ефекти от Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада, от една страна, и Европейския съюз и неговите държави членки, от друга страна (ВИТС)”

(разработено по собствена инициатива)

София, 2017 г.

Икономическият и социален съвет (ИСС) включи в Плана за дейността си разработването на становище на тема: **“Потенциални очаквани социални, икономически, екологични и потребителски ефекти от Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада, от една страна, и Европейския съюз и неговите държави членки, от друга страна (ВИТС)”**.

Разработването на становището бе разпределено на постоянната Комисия по социална политика (водеща), постоянната Комисия по труд, доходи, жизнено равнище и индустриални отношения и постоянната Комисия по международно сътрудничество и европейска интеграция.

За докладчици по становището бяха определени г-н Ивелин Желязков - член на ИСС от група 1 – работодатели, и г-жа Ваня Григорова – член на ИСС от група 2 – синдикати.

На своята пленарна сесия, проведена на 20.11.2017 г. ИСС обсъди и прие настоящото становище.

1. Заключение и препоръки

- 1.1. Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада, от една страна, и Европейския съюз и неговите държави членки, от друга страна (ВИТС, Споразумението, популярно като СЕТА - The Comprehensive Economic and Trade Agreement) и отражението му върху ЕС и България трябва да се оценява едновременно като възможности за развитие и като потенциални рискове, да се дебатира евентуалните му последици за отделните национални икономики и да се анализират всички аспекти на практическото му проявление.
- 1.2. ИСС е на принципна позиция, че насърчаването и развитието на търговските отношения между България и Европейския съюз (ЕС), от една страна и развитите икономики по света, от друга, е положителна политика, която подкрепя напълно. ИСС поддържа тезата, че „гражданските общества в Европа и Канада споделят някои общи ценности, в това число и икономически, които са в основата на идентичността на техните общества през XXI век. Обединяването на тези принципи може да донесе добавена стойност както за Европейския съюз, така и за Канада, а в крайна сметка и за цялата международна общност“¹. В същото време ИСС отбелязва, че много внимателно трябва да се разглеждат възможните рискове за конкурентоспособността на българския и европейския бизнес като цяло, както и от привнасяне на практики, които не биха били в съответствие със социално-икономическите и правни постижения на ЕС.²
- 1.3. За ИСС Споразумението не може да се определи еднозначно като изцяло позитивно, нито като изцяло негативно, доколкото отделните му клаузи, разглеждани като съвкупност, нямат еднозначен ефект.
- 1.4. ИСС е на позицията, че Споразумението излиза далеч извън обхвата на обичайните договори за търговия или за защита на инвестициите, тъй като включва и въпроси като правосъдие, социална сигурност, услуги от обществен интерес, здравни, екологични и трудови стандарти, защита на интелектуална собственост.

¹ Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Отношенията между ЕС и Канада“ от 16 септември 2010 г.

² Позиция на Асоциацията на индустриалния капитал в България (АИКБ) по отношение на подписаното всеобхватното икономическо и търговско споразумение с Канада (EU- Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement - СЕТА) и очакваното отражение на този акт върху преговорите със Съединените американски щати по Трансатлантическото търговско и инвестиционно партньорство (The Transatlantic Trade and Investment Partnership - ТТИП) - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/СЕТА-Stanovishte_AIKB_US.pdf

- 1.5. Според ИСС общият замисъл на ВИТС е в максимално възможна степен да либерализира и улесни стокообмена между стопанските субекти на договарящите страни.
- 1.6. ИСС отчита факта, че целите и тематичният обхват на Споразумението наподобяват тези на НАФТА (Споразумението за свободна търговия между САЩ, Канада и Мексико от 1994 г.), Транстихоокеанското (ТРР) и Трансатлантическото търговско и инвестиционно споразумение (ТПТИ или ТТИР). Частите, които осигуряват правата на чуждите инвеститори в двете посоки и оказването на услуги от обществен интерес, привличат най-голямо внимание, тъй като оказват пряко влияние върху всички останали аспекти във ВИТС.
- 1.7. ИСС призовава Народното събрание и Министерския съвет на Република България да отчетат обективно както обществените безпокойства, свързани с подписването и ратифицирането на ВИТС, така и постигнатото в хода на преговорния процес.³ Във връзка с това ИСС настоява да се създаде вътрешен механизъм, с който да се гарантира постигането на най-ефективни резултати за българската икономика от прилагането на ВИТС.
- 1.8. ИСС напомня, че следвайки регулациите от месец декември 2013 г., Европейският съюз трябва да намери начин за решаване на визовия въпрос с Канада, независимо от това дали ще бъде ратифицирано Всеобхватното икономическо и търговско споразумение с Канада.
- 1.9. ИСС изразява своята единна позиция, че в условията на глобални търговски отношения ролята на гражданските организации ще бъде от особено значение за ратифициране на Споразумението, доколкото гражданското общество има огромен потенциал за въздействие във всяка от договарящите страни.

2. Въведение

- 2.1. Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада и Европейския съюз беше подписано на 30 октомври 2016 г. и одобрено от Европейския парламент на 15 февруари 2017 г. Предстои ратификация в общо 38 национални и регионални парламенти в ЕС и Канада.
- 2.2. ИСС отдава сериозно значение на обстоятелството, че въпреки че голяма част от Споразумението ще бъде прилагана временно от септември 2017 г., то заради нееднозначно обществено отношение в рамките на ЕС е възможно (и законодателството на 17 държави членки допуска) провеждането на национални референдуми във връзка с необходимите ратификации.

³ Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

3. Същност на ВИТС

3.1. Споразумението е структурирано в 30 глави, в които се обхващат: националното третиране и пазарният достъп, мерки срещу дъмпинг, технически бариери пред търговията, санитарни и фитосанитарни мерки и стандарти, мита, субсидии, инвестиции, трансгранична търговия с услуги, временно влизане и престой на физически лица със стопанска цел, взаимно признание за квалификациите, регулации вътре в страните, финансови услуги, морски транспорт, съобщения, електронна търговия, политика на конкуренцията, държавни предприятия, монополи и предприятия със специални права и привилегии, интелектуална собственост, регулаторно сътрудничество, устойчиво развитие, трудови права, екология, прозрачност и др.⁴

3.2. Като последица от прилагането на ВИТС трябва да се отчита сумарният ефект, защото може да се очаква проявление на разнолики преки и допълнителни косвени ефекти. Възможно е тези ефекти да се прогнозираат и оценяват по различни методи и от тях да се получат специфични вероятностни резултати за ЕС и за всяка отделна държава членка.

3.2.1. Макроикономическите ефекти от ВИТС ще обхванат на първо място въздействието му върху потоците на външната търговия между ЕС и всяка отделна държава, от една страна, и Канада – от друга страна. Промените в износа и вноса на стоки ще се отразят вероятно и върху търговските потоци в рамките на ЕС, между държавите членки. Част от тях е възможно да се отклонят към Канада, но други могат да повлияят косвено върху износа на някои от останалите държави членки. Така например, износът и производството у нас на компоненти на крайни продукти, които се създават в други държави от ЕС, могат да се разраснат поради увеличаване на износа на продуктите с по-висока добавена стойност за Канада.

3.2.2. Очакванията за бъдещите последици от прилагането на ВИТС е основателно да се формират в контекста и като проекция на специфичната стокова структура на износа и вноса, както и на структурата на икономиката на ЕС, на отделните държави членки и в частност на България, на проявените от тях през последните години сравнителни конкурентни предимства на производството и износа на стоки.

3.2.3. При интензифициране на износа към Канада ще се допринесе за увеличаване на чистия износ като един от компонентите и източниците на нарастването на БВП в отделни държави членки. В случай на позитивен ефект на износа

⁴ Официален текст на Споразумението на български език <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10973-2016-INIT/bg/pdf>

върху прираста на националното и регионалното производство и върху евентуалното увеличаване на потоците на преките чуждестранни инвестиции ще се подобрят условията на икономическия растеж. Той може да бъде допълнително ускорен и под влияние на мултиплицирането и акселерирането на вътрешните инвестиции, увеличаването на доходите и оживяването на потребителското търсене. Наред с подобни оптимистични очаквания има и по-песимистични оценки. В някои научни изследвания се обосновават изводи, според които тези ефекти могат да се проявят и в обратна посока - като негативно въздействие на ВИТС върху износа, ПЧИ, националните инвестиции, прираста на доходите и на БВП.⁵

- 3.3. За определени български сектори се отварят нови възможности. Според българското Министерство на икономиката⁶ съществува потенциал за засилен износ на продукти на леката промишленост, основно сладкарски изделия и текстилни продукти. В момента първите се облагат в Канада с 4 - 8%, текстилът – със 17 - 18%. Изнесеният текстил средногодишно за периода 2013 - 2015 г. е на стойност 7 млн. щ.д. В някои предходни години има немалък износ на електрически акумулатори, които се обмитяват със 7%. Отбелязва се обаче, че за текстилните продукти митата ще отпаднат само в границите на количествени квоти за целия ЕС.
- 3.4. На базата на ВИТС веднага ще отпаднат и 53% от митата за селскостопански стоки. В същия източник е отбелязано, че за Канада изнасяме шоколадови вафли, консервирани плодове и зеленчуци, вина, временно консервирани плодове и др. Канада е силен производител на месо, а тъкмо в този сектор нашето селско стопанство понастоящем има все по-ограничено присъствие дори на националния пазар. Производството на свинско задоволява 30 - 40% от вътрешните нужди, а на телешко – 16,6%. Запазват се квоти за „чувствителни“ артикули като млечните изделия, а яйцата, яйчните продукти, пилешкото и пуешкото месо остават с досегашните ограничения. Същевременно трябва да се има предвид, че по данни на Министерството на икономиката през последните 5 години няма регистриран внос на месо и мляко от Канада в България.
- 3.5. Чисто търговската част от Споразумението е с ограничено значение, тъй като митническите тарифи на развитите страни бяха свалени радикално още през 90-те години в рамките на Уругвайския кръг по ГАТТ (Общото споразумение за мита и търговия). Очакванията за растеж са свързани главно с достъпа до

⁵ Вж. например Kohler, P., S. Storm, CETA Without Blinders: How Cutting 'Trade Costs and More' Will Cause Unemployment, Inequality and Welfare Losses, GDAE Working Paper 16-03, September 2016, http://www.ase.tufts.edu/gdae/policy_research/CETA_simulations.html

⁶ Становище на Министерството на икономиката за ефектите от CETA https://drive.google.com/file/d/0B8BGEkWcf_HJckIxQkhEYINIZzA/view?usp=sharing

държавните услуги и държавните поръчки и с намалението на „нетарифните ограничения“, главните от които са разликите в стандартите, процедурите за сертификация и други подобни.

3.6. Съгласно данните на БНБ нетните преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) от Канада у нас през 2015 г. са в размер на 3,8 млн. евро, а по предварителни данни за 2016 г. намаляват с 1,3 млн. евро.⁷ ПЧИ от Канада в България възлизат на 1,4% от всички ПЧИ в страната за 2015 г. Осъществените до момента у нас преки капиталовложения от Канада са съсредоточени главно в добивната промишленост и аутсорсинга на бизнес процеси.⁸ Поради сливанията и разделянията в корпоративния свят трайната национална идентификация на инвестициите е доста условна. (Например регистрираната в Канада „Магна Пауъртрейн“ стана собственик на заводите на германската „Иксетик“ в България). По-общо погледнато, през новия век инвестициите от развити икономики към България, към Източна и Южна Европа и изобщо към по-малко развитите страни отбелязаха впечатляващ ръст до кризата от 2008 г., а след това - траен спад. Това е световен процес, върху който търговските договори очевидно влияят слабо. Същото се отнася и до най-често обсъждани фактори като местното законодателство и нивата на корупция.

3.7. Над 99% от българските фирми са в категорията „малки и средни“. Те дават 75% от заетостта и 62% от добавената стойност. Въпреки разгръщането на тази тема в публичното пространство, за малките и средни предприятия (МСП) в текста на ВИТС са предвидени само две мерки: подобряване на електронния достъп до информация и възможност за бъдещо обсъждане на мерки за намаляване на арбитражните разходи, в случай че инвестициите им от другата страна на океана бъдат засегнати от държавни решения.

3.8. По принцип малките фирми имат на единица продукция по-малки възможности за износ поради високия дял административни разходи. Размерът на такива фирми логично произтича от малкия им пазар. Днес в ЕС има 20,9 милиона МСП (93% с по-малко от 10 служители), но само 619 000 извършват износ извън ЕС. Същото с още по-голяма сила важи за България. Затова фирмите в България ще бъдат изложени на същия тип конкурентен натиск, какъвто изпитват сега от големи западноевропейски компании, но в засилена степен, поради включването и на големи компании от Северна Америка. Вследствие на тясната интеграция на Канада и САЩ 42 000 фирми от САЩ, опериращи на територията на ЕС,

⁷ БНБ, Статистика, Статистическа база данни, Преки чуждестранни инвестиции в България (РПБб).

⁸ Двустранни външноикономически отношения с Канада, МИ

<https://www.mi.government.bg/bg/themes/kanada-186-333.html?p=eyJwYWdlIjo0fQ==>

включително най-големите, имат дъщерни фирми в Канада⁹ и ще се ползват от облекченията на ВИТС.¹⁰

4. **Инвестиционният съд и уреждането на спорове**

4.1. ВИТС включва преработен „Механизъм за решаване на спорове инвеститор - държава“ ("investor-to-state dispute settlement" (ISDS)). Той дава възможност на инвеститори да търсят обезщетения от държава, без да прибегват до или след като са останали неудовлетворени от решенията на местните съдилища. Решенията му не отменят актове на държавата, а определят парична компенсация за понесени от инвеститори щети в резултат на тези актове. Подобен на предвидения във ВИТС механизъм за разрешаване на спорове е сега съществуващият Международен център за разрешаване на спорове инвеститор - държава (ICSID) към Световната банка, разположен във Вашингтон. Налице са различни (позитивни и отрицателни) становища за дейността на този международен център, както и предложения за промяна на неговите правила за работа.

5. **Реформите в механизма за разрешаване на спорове инвеститор - държава във ВИТС**

5.1. За ИСС е безспорно, че защитата на инвестициите е акцент на ВИТС - 80 от общо 454 страници основен текст на Споразумението са посветени на нея. Уреждат се „модерни правила, ...които осигуряват високо ниво на защита на инвестициите, честен и прозрачен механизъм за решаване на спорове“, запазвайки същевременно „правото на държавите да регулират в обществен интерес“. Целта е да бъдат насърчени в максимална степен инвестициите между страните. Същевременно по инициатива на ЕК бяха внесени сериозни реформи в механизма за решаване на спорове инвеститор – държава, каквито бяха предложени и в ТПТИ.

5.2. Нуждата от подобрения в арбитражния механизъм е назряла отдавна. Преди всичко се създава постоянен съд – Система за инвестиционен съд (СИС или съкратено от английски – ICS). Той има фиксиран списък от 15 членове на съда, като петима са граждани на Канада, петима - на ЕС и петима на трети държави.

5.3. Въвежда се Апелативна инстанция в рамките на СИС. Тя ще увеличи отговорността на първата инстанция, ще осигури еднакво тълкуване на понятията на базата на прецеденти и ще позволи на държавите по-добре да предвиждат рисковете, преди да предприемат законодателни и административни стъпки. Заседанията и протоколите са публично достъпни, освен когато съдът

⁹ Uniworld, “American Firms Operating in Foreign Countries,” Uniworld database, по данни от ноември 2014 г.

¹⁰ <https://www.citizen.org/documents/EU-ISDS-liability.pdf>

реши заседанието да е закрито. Изразено е намерение Съвместният комитет по ВИТС да потърси начини за намаляване на съдебните разноски при малки иски суми и за малки и средни фирми. Същевременно за ИСС е притеснително, че не са посочени конкретни форми и срокове за такива решения.

- 5.4. През март 2016 г. ЕК разглеждаше вариант СИС да се състои от съдии на пълна заетост, които не могат да имат странични ангажименти, но се отказа от тази идея. Членовете на съдийската колегия ще продължат да имат правото да заседават като арбитри и в други институции, което запазва възможността за конфликт на интереси. Въвежда се етичен кодекс, подобен на този на ICSID, който кодекс обаче не успя да прекрати противоречивата съдебна практика. ЕК се отказа и от идеята, която имаше във връзка с подобен постоянен съд в ТПТИ, да се даде роля в процеса на други страни, които ще бъдат засегнати от решението по даден иск – конкуренти, асоциации, НПО, граждани.
- 5.5. До създадения с ВИТС механизъм за решаване на спорове между чужди инвеститори и държава вероятно ще имат ограничен достъп фирмите с по-ограничени финансови възможности, тъй като воденето на такива дела неминуемо се съпътства със значителни разноски не само за хонорари на членовете на съда, но и за висококвалифицирана (съответно високоплатена) адвокатска защита. Практиката до момента сочи, че средната цена на подобно дело е 8 млн. щатски долара¹¹.
- 5.6. След ратификацията на ВИТС ще се прекрати действието на заварените двустранни договори между страните от Източна Европа и Канада.

6. Защита на чуждестранните инвестиции

- 6.1. ИСС обръща внимание на обстоятелството, че Конвенцията за Международния съд за решаване на инвестиционни спорове към Световната банка не дава определение за „инвестиция“. В практиката понятието се разширява дотолкова, че да включва не само реално вложени средства, но и начално проучване и даже намерение за инвестиция, пазарна стойност в момента, очаквани бъдещи печалби. Аналогичен приложен проблем представлява понятието „косвена експроприация“ на въпросната инвестиция. Това подлага държавите на постоянна опасност от наказание заради опит да регулират проблеми, тръгващи от даването на разрешителни за разработка на мини и стигащи до реагирането на общонационални кризи.

¹¹ OECD Working Papers on International Investment 2012/03
<http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k46b1r85j6f-en.pdf?expires=1492722073&id=id&accname=guest&checksum=E9C758F69D027474EC0E22EAE7AD8135;>
European Commission ISDS Some facts and figures
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153046.pdf

- 6.2. ВИТС дава определение на термина „инвестиция“. Изрично е посочен критерият, че стопанският субект трябва да има съществена дейност на територията на страната приемник. Това би трябвало да изключи фирмите от типа „пощенска кутия“, които активно се използват за избор на подходяща държава от ищеца. Но не е дадено количествено определение на „съществена“. Това е оставено на преценката на съда.
- 6.3. ИСС отчита като положителна възможността за защита на държавата, уредена в раздел Е „Разрешаване на инвестиционни спорове между инвеститори и държави“. Точка 8.18 (3) гласи: „В интерес на правната сигурност се уточнява, че инвеститор не може да предявява иск по реда на настоящия раздел, ако инвестицията е била направена чрез умишлено въвеждане в заблуждение, укриване на информация, корупционна практика или поведение, водещо до злоупотреба с процесуални възможности.“ Това дава възможност държавата да избегне арбитраж не само на базата на неспазване на конкретния договор от страна на инвеститора, но и на базата на доказано неправомерно въздействие на инвеститора спрямо служители и политици при сключването и по-нататъшния отказ от упражняване на контрол върху инвеститора.
- 6.3.1. Подобрене в сравнение с обичайните норми е изричното уточнение в чл. 8.9: “В интерес на правната сигурност се уточнява, че самият факт на регулиране от дадена страна, включително чрез изменение на нейното законодателство, по начин, въздействащ неблагоприятно върху инвестиция или който е в разрез с очакванията на инвеститора, включително с неговите очаквания за печалба, не съставлява нарушение на задължение по настоящия раздел („Инвестиции“).”
- 6.3.2. ИСС обръща внимание, че само по себе си негативното отражение на държавен акт върху дадено предприятие не е нарушение и поради това е нужно да се докаже и нарушение на една от следните гаранции: за „справедливо и равностойно третиране“, за „неекспроприация“, за „национално третиране“, за „най-облагодетелствана нация“, за „пазарен достъп“. Много от тези принципи обаче имат доста широко тълкуване в сега съществуващата арбитражна практика, но следва да отчитаме, че във ВИТС вече има ясни дефиниции на тези принципи, което не предполага механичното използване (позоваване) на арбитражни практики, създадени преди Споразумението.
- 6.3.3. ВИТС предвижда задължение за „справедливо и равноправно третиране“. Арбитрите са задължени да тълкуват нарушенията единствено по смисъла на чл. 8.10 (2). Член 8.10 (2б) казва, че дефицит на „справедливо третиране“ има при „съществено нарушение на изискването за справедлив процес“. Дефинирането на „справедливо“ със „справедлив“ е тавтологично и не внася

достатъчна яснота, поради което се дава възможност за субективна преценка на арбитражите.

6.3.4. В точка 4 се допуска да бъде взето предвид неосъществяването на „леgitимни очаквания“. („При прилагане на посоченото по-горе задължение за предоставяне на справедливо и равноправно третиране Съдът може да вземе предвид дали дадена страна е създавала у инвеститор конкретна представа, за да го подтикне към попадащи в обхвата инвестиции, която е породила легитимно очакване и на която инвеститорът е разчитал при вземането на решение да направи или да запази попадащите в обхвата инвестиции, но която впоследствие е била опровергана от страната“). Арбитражната практика показва, че няма надеждна процедура, по която да се установи каква „представа е създадена“ у инвеститора, по чия вина е възниквала представата и т.н. Има обаче случаи, когато устни изказвания без протокол в закрыта среща да са били определяни именно като „създаване на представа“¹². В случая „*Микула срещу Румъния*“, преди влизането си в ЕС, страната е дала преференциални условия на конкретен инвеститор в сектора на минералната вода. Встъпването в ЕС е направило преференциите несъвместими с общностното право и следователно наказуеми. Инвеститорът обаче твърди, че му е била „създадена представата“, че преференциите ще останат в сила поне 10 години. (В резултат, както и да постъпи държавата, ще трябва да плати наказателна сума или на ЕК, или на инвеститора.)

7. Отражение на ВИТС върху публичните услуги

7.1. В „Съвместния тълкувателен инструмент“¹³ на ЕС и Канада към ВИТС се „признава и потвърждава правото на държавната власт, на всички равнища, да осигурява и подкрепя осигуряването на услуги, които се смятат за публични, включително в области като общественото здраве и образование, социалните услуги и жилищното настаняване, каптирането и почистването на вода и водоснабдяването“. „ВИТС не препяства държавите да определят и регулират извършването на тези услуги в обществен интерес“, нито да ги разширяват. Същата декларация гарантира, че ВИТС няма да пречи на държавните власти да връщат или да поемат в свои ръце публични услуги, които преди това са били в частни ръце (т. 4).

7.2. ВИТС запазва правото на държавите членки да ограничават пазарния достъп до „услуги, смятани на национално или местно ниво за публични услуги, които може да бъдат обект както на публичен монопол, така и на изключителни права,

¹² Metalclad Corporation v United Mexican States (Merits) 30 August 2000.

¹³ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13541-2016-INIT/bg/pdf>

дадени на частни оператори“. Същата резерва е направена и за правото държавите членки да определят броя на дистрибуторите на фармацевтични продукти.

- 7.3. В Анекс 1 чл. 8.15 „Резерви за съществуващи мерки и ангажименти за либерализация“ са посочени ред съществуващи сектори със запазени държавни прерогативи. Държавите могат да дерегулират тези изрично посочени сектори, но в бъдеще могат да ги променят само „в степента, в която промяната не намалява съответствието на мярката със задълженията за пазарен достъп, национално третиране и най-облагодетелствана нация“. Т.е. държавите няма да могат да връщат назад сектора под същата степен на обществен контрол, която е съществувала преди. Това се нарича „механизъм с палец“¹⁴ – колебанията в регулаторната политика се превръщат в еднопосочно постъпателно движение към приватизация, независимо от настъпили промени в обстоятелствата и обществения интерес.
- 7.4. Същевременно ИСС обръща внимание, че във ВИТС ЕС и Канада са предвидили многобройни изключения относно услугите от обществен интерес (в сферите на комуналните услуги, здравеопазването, образованието, социалната защита и т.н.). Няма резерви по отношение на гаранциите за „справедливо и равноправно третиране“ (8.10) и срещу „пряка и косвена експроприация“ (8.12).
- 7.5. Предишни търговски договори на ЕС запазваха правото на държавите да защитят услугите от обществен интерес чрез „позитивен списък“ на секторите или услугите, които желаят да освободят за равнопавна конкуренция. Във ВИТС за първи път ЕС и държавите членки възприеха обратния подход – посочват само секторите или мерките, които желаят да предпазят.
- 7.6. ИСС споделя заложеното в Становището на СЕЕР за международните търговски споразумения на ЕС, според което „... започването на работа по преодоляването на пазарните бариери в области като достъп до пазара на услуги, обществени поръчки и конкуренцията, потенциално може да влезе в конфликт със свободата на избора на публичните власти за това как да предоставят, възлагат и организират услуги от общ икономически интерес днес и в бъдеще. Освен това, може да бъде накърнено правото на публичните власти да гарантират услуги от обществен интерес с високо качество. В резултат на това търговските споразумения могат да доведат до ерозия на съществуването и качеството на услугите от общ икономически интерес, също така и като оказват влияние на структурата на предприятията за услуги от обществен интерес“¹⁵.

¹⁴ Известно като ratchet механизъм.

¹⁵ Становище на СЕЕР за международните търговски споразумения на ЕС (СЕЕР Opinion on EU Trade Agreements, Brussels, 20 May 2015, Opinion.07),

- 7.7. Преминването от подход на „позитивен списък“ към подход на „негативен списък“ крие сериозна опасност от пропуски при неговото изготвяне и респективно – от застрашаване на конкурентоспособността на секторите, които не са включени в „негативния списък“. Опасенията на ИСС се основават на факта, че обхватът на приложението на ВИТС е много по-широк, отколкото в предишните споразумения за свободна търговия, сключвани от Европейския съюз, и това е първият път в историята, при който ЕС се е съгласил да се прилага така нареченият „негативен списък“: всички сфери попадат под разпорежданията на това споразумение, освен ако те не са нарочно (експлицитно) изброени в някой от анексите. Принципът на „негативния списък“ може да създаде много критични ситуации за редица продукти и услуги и особено за услугите от общ икономически интерес, които са обект на непрекъснати промени, поради причини от социален и технологичен характер. Съставянето на пълен списък е практически невъзможно.¹⁶
- 7.8. Всички уговорки са обобщени в два типа анекси¹⁷: Анекс I (с. 979 - 1293)¹⁸ съдържа всички уговорки, изразени резерви и запазени права за изключения по отношение на съществуващи дискриминационни мерки (в смисъл на положителна дискриминация). Така например ЕС е приложил списък на изключения в областта на здравеопазването, социалните услуги и образователните услуги. От своя страна Анекс II (с. 1294)¹⁹ съдържа всички изключения за евентуални бъдещи дискриминационни мерки. Тук ЕС е изброил възможни изключения, свързани със събирането и пречистването на води, както и при водоснабдяването. Също така са заявени резерви и във връзка с така наречените „public utilities“ („комунални услуги“)²⁰.
- 7.9. В Анекс II ЕС е заявил резерви²¹, създал е изключения за „public utilities“, но за съжаление тези изключения се отнасят само за обществените монополи и за даването на изключителни права. Още повече, че понятието „public utilities“ не съществува според законодателството на ЕС и затова, всичко, което го засяга, е твърде условно. В Споразумението са отбелязани следните области като примери за „public utilities“: „свързаните с това научни и технически консултантски

http://www.ceep.eu/wp-content/uploads/2016/06/16opinion07_EU-Trade-Agreements.pdf

¹⁶ Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

¹⁷ Пак там - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

¹⁸ Виж консолидирания текст на СЕТА,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf.

¹⁹ Пак там - http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf.

²⁰ Становище на СЕЕР за международните търговски споразумения и услугите от общ интерес (ТТИР, СЕТА и пр.), (International Trade Agreements and Services of General Interest (ТТИР, СЕТА, etc.), Brussels, 19 December 2014, Position Paper.08), с. 5, <http://www.ceep.eu/wp-content/uploads/2016/04/CEEP-Position-Paper-on-CETA.pdf>.

²¹ Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

услуги, изследователски и развойни услуги (R&D services) в областта на социалните и на хуманитарните науки, услугите по техническо изпитване и анализ, услугите в сферата на околната среда, здравните услуги, транспортните услуги и спомагателните услуги към всички видове транспорт. Изключителните права върху такива услуги често се дават на частни оператори, като например операторите с концесии от публичните власти, които са предмет на специфични задължения за услуги. Като се има предвид, че публичните услуги често съществуват на „субцентрално“ (по-ниско от централно) ниво, подробното и задълбочено изброяване за отделните специфични сектори е практически невъзможно²². Тези изключения са много неясни и затова те не представляват пълно изключване на услугите от общ икономически интерес от обхвата на споразумението.

7.9.1. ИСС не подценява добросъвестността на преговарящите от страна на ЕС, а апелира да се отчете голямата сложност на прилагането на негативния списък при такава сложна, динамична, даже постоянно променяща се среда, като услугите от общ икономически интерес.²³

7.9.2. Според ИСС дори и хора със значим практически и едновременно с това академичен опит, които не можем да заподозрем в предубеденост към негативните списъци, най-малкото защото обективно и балансирано изтъкват техните предимства, предупреждават за подводните камъни в този тип

²² Становище на СЕЕП - <http://www.ceep.eu/wp-content/uploads/2016/04/CEEP-Position-Paper-on-CETA.pdf>.

²³ Пледирайки в защита на негативния лист, в един свой съвсем актуален текст от месец април 2016 г. Генерална дирекция „Търговия“ на Европейската комисия дава пример точно с една от услугите от общ икономически интерес – водоснабдяването, как може да бъде постигнат един и същ резултат било с позитивен, било с негативен списък.

При споразумението GATS (Общо споразумение за търговията в областта на услугите - ГАТС), споразумение с позитивен лист, ЕС не поема никакви ангажменти в сектора „събиране и пречистване на води и водоснабдяване“. По тази причина този сектор не се появява в списъка и няма необходимост от никакви уговорки за запазване на бъдеща свобода на действие по отношение на ангажиментите за национално третиране и за достъп до пазара. (Ангажмент за достъп до пазара – ангажментът да се даде възможност на доставчиците на услуги и на инвеститорите от двете страни по споразумението да имат достъп до вътрешния си пазар на услуги. Ангажмент за национално третиране – ангажментът да се третират чуждестранните доставчици на услуги и инвеститори не по-малко благосклонно в сравнение със собствените доставчици и инвеститори.) При споразумението СЕТА, което е споразумение за свободна търговия с негативен лист, ЕС постига същата бъдеща свобода на действие, като вкарва уговорка в Анекс II. При споразумението TISA (многостранно Споразумение за търговията в областта на услугите), което е хибридно споразумение за свободна търговия, се използва позитивен списък за достъпа до пазара и негативен списък за националното третиране. Тук е достатъчно да се направи запис за национално третиране, за да се постигне същата свобода на действие, както при GATS и СЕТА. За достъпа до пазара не е необходим изричен (експлицитен) запис, тъй като секторът е „необвързан“ (така както е и при GATS). Вж. European Commission, DG Trade, Services and investment in EU trade deals. Using “positive” and “negative” lists, April 2016, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/april/tradoc_154427.pdf.

споразумения.²⁴ Така например Питър Галахър един от безспорните авторитети по проблемите на международната търговия и споразуменията за световна търговия в Австралия, коментирайки Транстихоокеанското споразумение, синтезира позицията си по следния начин: „Описите от ангажименти в негативните списъци са важна характеристика на главите за услугите и инвестициите в предложеното Транстихоокеанско споразумение. В този кратък текст аз разглеждам очевидните ползи и по-малко очевидните недостатъци на описите с ангажименти и негативните списъци. По мое мнение, дори крайно амбициозни споразумения с негативни списъци са трудни за разбор и податливи на манипулация от заинтересувани производители и агенции”²⁵.

7.9.3. С оглед на правилното управление на идентифицираните по-горе рискове, ИСС предлага при договарянето на конкретните параметри на Споразумението:

- да се даде по-строга дефиниция на инвестициите в споразуменията, като се изключат концесиите и се отхвърли определението за услугите от общ икономически интерес, отклоняващо се от дефинициите в законодателството на ЕС (фактичката подмяна на „услуги от общ икономически интерес“ с “public utilities”);
- да се допусне прилагането на социални, екологични и иновационни критерии при възлагане на обществени поръчки и концесии в съответствие с правилата на ЕС.²⁶

7.9.4. ИСС споделя оценката на комисаря по търговията на ЕК – г-жа Сесилия Малмстрьом, че „СЕТА взема на въоръжение нашия (на ЕС) нов подход към инвестициите и разрешаването на спорове около тях“. Ревизираният текст на ВИТС включва нов член, чрез който Европейската комисия декларира, че се запазват правата на националните правителства да регулират, и гарантира, че споровете по инвестиционни въпроси ще бъдат решавани и отсъждани при пълно съответствие с върховенството на закона.²⁷

²⁴ Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

²⁵ Gallagher Peter, Negative-list schedules of the TPP, Melbourne Law School, May 15-th 2016, p. 1, http://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0003/1954155/Gallagher,-Negative-list-schedules-of-the-TPP.pdf.

²⁶ Пак там, с. 3.

²⁷ Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

7.9.5. Така постигнатото съгласие по инвестиционните спорове вече не визира никакъв ad-hoc арбитраж, а постоянен, институционализиран орган за разрешаване на спорове, където членовете ще бъдат предварително назначавани и ще се придържат към много стриктен кодекс на поведение.²⁸

7.9.6. ИСС споделя мнението на г-жа Сесилия Малмстрьом, че „като направим системата да работи като международен съд, с тези промени ще гарантираме, че гражданите могат да му имат доверие, че ще произнася честни и обективни присъди“²⁹, както и становището, че страните-членки на ЕС имат над 1000 други договори с остарели ISDS-и³⁰, заложили в тях, които трябва да бъдат реформирани.³¹

7.9.7. ИСС застъпва виждането, че постигнатият напредък по отношение на запазването на правото на държавите да извършват регулация и едновременно с това да се предложи приемлив механизъм за защита на инвестициите и за разрешаване на споровете между инвеститорите и държавите, трябва да бъде развит при по-нататъшните преговори за евентуалното сключване на ТТІР. Постигнатото в преговорите между ЕС и Канада трябва да бъде задълбочено и усъвършенствано по време на преговорите със Съединените щати, като не бива да се допускат отстъпления от постигнатото във ВІТС в принципен план. Последното би било в тон с официалните позиции на редица държави-членки на ЕС.³²

7.10. Негативният списък не изключва резерви към общите правила. Не се изключват и важните задължения за национално третиране, най-облагодетелствана нация и

²⁸ Vincenti Daniela, EU, Canada change ISDS clause, get closer to “gold-plated trade deal”, EurActiv, February 29-th 2016, <https://www.euractiv.com/section/trade-society/news/eu-canada-change-isds-clause-get-closer-to-gold-plated-trade-deal/>

²⁹ Новината за постигнатото споразумение и изявлението на г-жа Сесилия Малмстрьом бяха приветствани от различните парламентарни групи в ЕП. Сред първите беше говорителят на Прогресивния алианс на социалистите и демократите по въпросите на търговията – евродепутатът Дейвид Мартин, който окачестви станалото като „първа стъпка към обновяването и модернизирването на защитата на инвестициите в търговските споразумения между демократичните държави с добре функционираща правна система“.

³⁰ ISDS (Investor – State dispute settlement) – означава: разрешаване на спорове между инвеститорите и държавите, което се предполага, че трябва да бъде неутрална международна арбитражна процедура.

³¹ В Европейския парламент това становище е артикулирано от евродепутатката Marietje Schaake от либералната група. Тя заявява: „Ние не искаме секретни съдилища, които позволяват на компаниите да оказват натиск на европейските правила и регулации. Най-големият проблем е, че страните – членки на ЕС, имат 1300 други договори с остарели ISDS -и в тях. Те трябва да бъдат реформирани. Заедно с канадците и с другите международни играчи ние трябва да работим върху един международен съд, моделиран на основата на Световната търговска организация, като решение“, <https://www.euractiv.com/section/trade-society/news/eu-canada-change-isds-clause-get-closer-to-gold-plated-trade-deal/>.

³² Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf

най-трудните за операционализиране на „справедливо и равностойно третиране“ и „защита срещу експроприация“. Това създава непредвидими рискове.

7.10.1. В резервата за „Добив, пречистване и снабдяване с вода“ не е уредено отвеждането на отпадни води, въпреки че на практика двете дейности са неразделни.

7.10.2. В член 8.15(5) доставката на услуги по обществени поръчки от държавата и субсидирането на услуги от обществен интерес се изключват само по отношение на национално третиране, пазарен достъп и др., но не по отношение на „справедливо и равностойно третиране“ и „експроприация“. Това поставя под въпрос бюджетната помощ за транспорт, водоснабдяване и т.н.

7.10.3. Обхватът на резервите е практически много тесен. Например в резервата за пазарен достъп се посочва, че „всички услуги, смятани за публични услуги на национално или местно ниво, могат да бъдат обект на публичен монопол или на ексклузивни права, дадени на частни оператори...“. Всъщност много малко от сегашните услуги от обществен интерес в България са изключителен държавен монопол.

7.10.4. Следователно ВИТС позволява на държавите да регулират, но ги задължава да плащат за това, че регулират. Това те ще правят чрез компенсация за инвеститора - била тя доброволна или след решение на СИС. Икономиката е голяма система от пряко и косвено свързани стопански субекти. Промените в което и да е звено на тази система неизбежно водят до промени в останалите. Правото на компенсация е равносилно на това държавата да поема негативните изходи от предприемаческия риск.

7.10.5. Поради възприетия от преговарящите страни подход на негативния списък се създават рискове за осъдителни решения на СИС за плащане на компенсации от държавата.

8. Последници от ВИТС за страните от Източна Европа и в частност за България

8.1. Източноевропейските страни са особено уязвим обект на инвеститорски искиове поради по-ниския си международен статус. През 2013 г. Чехия е обект на 26 дела, Полша - на 16. В Естония „Tallina Vesi“, концесионер на водоснабдяването в столицата Талин, търси компенсация от държавата в размер 90 млн. евро с аргумент неполучени и бъдещи приходи до 2020 г. заради отказа на естонската Комисия по конкуренцията да повиши цената на водата със 17%. Основанието е

отказ от „справедливо и равноправно третиране“, предвидено в двустранен договор за насърчение на инвестициите между Холандия и Естония.³³

8.2. За България най-актуални са примерите с претенциите, предявени след форсмажорните мерки за овладяване на цената на електрическата енергия от 2013 г. досега. Сътресенията засегнаха очакваната печалба на ВЕИ, на ТЕЦ Марица-Изток 1 и 3 („Ей и Ес 3С Марица Изток 1” ЕООД и „Контур Глобал Марица-Изток 3” АД), както и финансовата стабилност на НЕК, отразиха се негативно върху разходите на големите индустриални потребители на електричество и не на последно място - на битовите потребители. Но само първите три споменати типа субекти са чуждестранни инвеститори и те получават или ще получат своите компенсации – „Мариците“ чрез специално споразумение, а ЕРД - в случай че спечелят заведените дела на основание двустранни договори с Австрия и Чехия. А средствата за тези преки или косвени компенсации са за сметка на вътрешните потребители, индустрията и държавния дълг.

8.3. По-важен ефект от финансовия ущърб от изгубени искове е регулаторното охлаждане поради опасността чуждестранният инвеститор да потърси компенсация чрез арбитражен механизъм.

8.4. ИСС отчита обстоятелството, че само малка част от резервите, които България е направила по отношение на националното третиране, статута на най-облагодетелствана нация и пазарния достъп, могат да бъдат отнесени към услугите от обществен интерес. Те защитават тесни сектори, в които съществуват заварени законови регламенти: частните образователни услуги, трансграничния ж. п. транспорт, фармацевтични продажби по пощата, геодезични и кадастрални услуги, банковите услуги. Трябва да се отбележи, че България е направила резерва за запазване на забраната на фракинг, що се отнася до клаузата за „национално третиране“ и пазарен достъп по отношение на инвестиции.

9. Отражение на ВИТС върху пазара на труда и заетостта

9.1. В глава 23 „Търговия и труд“ двете договарящи се страни заявяват волята си да спазват трудовите стандарти, установени от Международната организация по труда (МОТ). Канада се задължава да ратифицира и приложи основни конвенции на МОТ. Подробно са описани гаранции и законодателни мерки, които вече са налични във вътрешното законодателство на ЕС и Канада.

³³ https://www.tni.org/files/download/ourpublicwaterfuture-10_chapter_eight.pdf

9.1.1. Тази глава декларира правото на държавите да определят своите приоритети в областта на труда. В член 23.4 пише: „Никоя от страните не може да се въздържа от ефективното прилагане на своето трудово право и стандарти чрез постоянно или повтарящо се действие или бездействие, за да насърчава търговията или инвестициите“.

9.1.2. По такъв начин в договор за търговия е възпроизведен принципът, че международната търговия и инвестициите не могат да бъдат стимул за конкуренция между държавите за сметка на трудовите права. Това е стъпка към прекратяване на „надпреварата към дъното“ между държавите за все по-ниска компенсация на наемния труд. Прекратяването ѝ би довело до засилване на потребителското търсене и инвестициите, а оттам и до увеличение на социалната стабилност в индустриализираните страни, както и догонващо развитие в Третия свят.

9.1.3. За ИСС мерки като горепосочените са отдавна необходими. Норми за защита на трудовите права са включени и в договори за търговия между САЩ и Централна Америка, Колумбия, Южна Корея. С тях са предвидени дори парични компенсации и търговски санкции.

9.2. Механизмът за правоналагане на принципите в глава 23 е по същество консултативен. Предвидено е създаването на Комитет по търговията и устойчивото развитие и в неговите рамки - на Форум на гражданското общество. При постъпило оплакване на едната страна срещу нарушения от страна на другата може да бъде създадена Експертна група, която чрез доклад да потвърди или отхвърли това оплакване и във втория случай да направи препоръки. Тогава двете страни (ЕК и Канада) са задължени да „полагат усилия...да набележат подходящи мерки или, ако е целесъобразно, да вземат решение във връзка с взаимно удовлетворяващ план за действие“. Изрично е подчертано, че други средства, включително международен търговски арбитраж, няма да бъдат използвани: „По всякакви спорове, които възникват във връзка с настоящата глава, страните прибягват единствено до предвидените в настоящата глава правила и процедури“. Канада предложи да се въведат финансови санкции до 16 млн. евро годишно, но в крайния текст те не са предвидени. Освен това синдикални и работодателски организации не могат пряко да инициират тези процедури, а само да повдигнат въпросите си в предвидените форуми.

9.2.1. В тази правна рамка според ИСС мерките за налагане на защитата на труда са несъразмерни на тези за защита на интересите на чуждите инвеститори. При ситуации, в които държавите трябва да търсят баланс между двата типа

интерес, правителствата и общините могат да се окажат изправени и пред дилема: да избират между привличане на инвеститори и работни места или да задействат описания механизъм за разрешаване на спорове по глава 23.

9.2.2. В практиката на споменатите договори между САЩ, Централна Америка, Колумбия, Южна Корея има множество случаи, които показват слабо желание на последните три държави да съдействат за осигуряване на правото на сдружаване, на уреждане на спорове за неплатени възнаграждения, за допускане на инспектори до работното място, както и неохота на Министерството на търговията на САЩ да задейства лостове³⁴, които му дават договорите.

9.3. Очакваните от Комисариата по търговия резултати от ВИТС са за създаване на достойни работни места, балансирано нарастване на доходите и разширяване на възможностите за предприемачество. Прогнозните иконометрични симулации, поръчани от ЕК са неутрални спрямо фактора „заетост“ още в изходните си допускания (т.е. приемат аксиоматично, че след периода на структурни промени, тя ще се върне на нивото преди тях). Някои последни изследвания предричат по-скоро отрицателен ефект - загуба на работни места в ЕС и намаление на сумарните доходи от труд и капитал на един работещ.³⁵

9.3.1. Резултат, който не се оспорва от повечето изследвания е, че неравенството в доходите ще нарасне. Досегашните ефекти от договорите за свободна търговия върху доходите показват понижение на доходите на хората със средно или по-ниско образование и концентрация на повишението при собственици на капитал и високообразовани хора.

9.3.2. В частност ВИТС даде на ЕС разширен достъп до обществените поръчки в Канада и облекчения за внасяне на временни работници в сферата на услугите от ЕС в Канада. Вероятно тази промяна пряко или косвено ще увеличи износа на работна сила и съответно ще намали предлагането ѝ в България. От друга страна, възможно е увеличение в сектора на ИТ, аутсорсинг на бизнес-услуги от типа на кол-центрове и родствени с тях услуги. Но в този сектор българският персонал ще бъде в ценова конкуренция с десетки милиони кадри в слабо развити страни.

³⁴ <http://laborrights.org/blog/201412/justice-delayed%E2%80%A6the-long-road-guatemala-cafta-complaint>

³⁵ http://www.ase.tufts.edu/gdae/policy_research/ВИТС_simulations.html

10. Последници от ВИТС за екологичните стандарти, безопасност на храните и ГМО

10.1. Европейската комисия изтъква, че ВИТС съдържа “строги правила за защита на... околната среда”. Подобно на главата по въпросите на наемния труд, глава 22, отнасяща се за устойчивото развитие, и глава 24 – по въпросите на търговията и околната среда, страните се ангажират с цели като “търговия, която подкрепя устойчивото развитие”, “търговия, благоприятстваща опазването на околната среда” и т.н. Това е ясно обозначено в „Съвместния тълкувателен инструмент“, който бе предназначен да откликне на общественото безпокойство. Същевременно в договора отсъстват механизми и обвързващи задължения. Екологичните разпоредби на ВИТС не могат да бъдат приложени чрез търговски санкции или финансови наказания, ако бъдат нарушени.

10.2. Въпреки уверенията на ЕК и Канада в „Тълкувателния инструмент“ при детайлен прочит на Споразумението и самата декларация се вижда, че това право не е защитено. Тя не въвежда допълнителни гаранции или механизми за защита на правото на регулиране, а просто препотвърждава чл. 8.9 (глава 8 от ВИТС).

10.2.1. В отделна едностранна декларация (номер 7 в протокола на Съвета)³⁶ ЕС заявява, че „нищо във ВИТС не пречи на прилагането на принципа на предпазливостта в ЕС, изложен в Договора за функциониране на ЕС“. Но предпазните мерки, които нарушават правилата на ВИТС за инвестициите, вътрешния регламент, трансграничната търговия с услуги, техническите бариери за търговия и т.н., все пак могат да бъдат оспорени от оцетените инвеститори или от канадската държава, защото тези декларации трябва да се тълкуват само в рамките на основния текст на ВИТС.³⁷

10.2.2. Вместо да гарантира „принципа на предпазливостта“, върху който са изградени всички стандарти и процедури за безопасност на храните и химическите вещества в ЕС, „Съвместният тълкувателен инструмент“ на ВИТС, ЕС и Канада „препотвърждава ангажиментите по отношение на предпазните мерки, които (страните) са предприели в международните споразумения“ (чл. 1d). Това реферира не към собствения принцип на Общността, а към международните споразумения (които включват например Световната търговска организация (СТО)), които предлагат по-слаба защита

³⁶ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13463-2016-REV-1/en/pdf>

³⁷ https://www.foodwatch.org/fileadmin/Themen/TTIP_Freihandel/Dokumente/2016-06-21_foodwatch-study_precautionary-principle.pdf

и не зависят само от ЕС и Канада. СТО допуска само временни действия в рамките на принципа за предпазливост: една от причините, поради които ЕС изгуби делото, заведено от САЩ и Канада, срещу европейската забрана за внос на говеждо, третирано с хормони³⁸, и строгата си ГМО политика.

10.2.3. Основната заплаха по отношение на регулациите идва от главата за регулаторното сътрудничество. Механизмът за "регулаторно сътрудничество" във ВИС (гл. 21) е от особено значение, тъй като страните са обвързани от него с цел да се опитат постепенно да приведат своите регулации в съответствие с него.

10.2.4. С чл. 25.2.2 (б) страните се споразумяват „да насърчават използването на ефикасни научнообосновани процедури на одобряване на биотехнологични продукти“. Освен това глава 21 съдържа потенциална атака на принципа на предпазливостта. Член 21.4 настоятелно призовава страните към "осъществяване на съвместни изследователски програми с цел: [...] да се изготвя, когато е целесъобразно, обща научна база". Макар че звучат безопасно, с тези текстове всъщност се реферира към принципно различния подход за регулиране, използван в Канада и САЩ - т.нар. „научно основан подход“. При него един продукт се спира от пазара (при пускането му не се провеждат пълни изпитвания) само при доказана опасност, докато принципът на предпазливостта, използван в ЕС, изисква бизнес-операторът да докаже, че продуктът е безопасен, преди да го пусне на пазара. В ЕС решението, доколко рискът от конкретния продукт следва да бъде поет или не, също се извършва след научен анализ, но на политическо ниво. За да може дадена генетично модифицирана храна да бъде внесена и търгувана на територията на ЕС, първо задължително ѝ се прави оценка на риска от Европейската агенция за безопасност на храните (EFSA). Разрешението за пускането на храната на пазара обаче се дава от ЕК, което значи, че дори агенцията да каже, че даден продукт е безопасен, той може да не получи разрешение за продажба.

10.2.5. Според ИСС задействането на арбитражна клауза срещу принципа на предпазливостта може да отслаби законите на ЕС и България за безопасността на храните и защитата на околната среда и да попречи на въвеждането на нови правила и норми за опазване на околната среда и общественото здраве. Например България, базирайки се на този принцип,

³⁸ European Communities — Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones)
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds26_e.htm

въведе мораториум върху проучванията и добива на шистов газ по метода фракнинг и забрана за отглеждане на територията на страната на ГМО.

11. Като отчита значимостта на публичните дебати не само в България, но и в Европейския съюз относно провежданата обща търговска политика в областта на международните споразумения, ИСС отправя препоръки към българското правителство за градивен подход и позиции при участие в преговори за сключване на подобни всеобхватни търговски договори. В следващите принципи ИСС отчита новите глобални процеси и предизвикателства. Нужно е истинско споразумение между всички държави и съюзи и гаранции в области, които често са изцяло игнорирани или директно подкопавани в преговорите:

11.1. Пълна прозрачност на преговорния процес – участие и достъп до предложенията на различните страни трябва да имат представители на всички граждански групи (потребителски, синдикални, екологични и пр. организации). Неприемливи са призивите гражданите да изчакат текстовете да се финализират и едва тогава да правят предложения. Докато преговарящите отлагат за по-късно, идва момент, в който отказват да правят промени, защото е твърде късно и няма как отново след години преговори да се отворят за дебати договори от над хиляда страници.

11.2. Гарантиране на всички международни конвенции и договори в областта на човешките права, правата на жените и трудещите се. Припознаване и подписване на златните трудови стандарти на Международната организация на труда от всички държави, които се включват в глобализационните процеси. Това са минимални регулации по основни трудови въпроси – борбата със злоупотребите с детски труд, изтощителните условия на работа, нуждата от минимална работна заплата, достойно възнаграждение, с които цивилизованите държави не могат да правят компромиси и пр.

11.3. Съблюдаване на интересите на българските производители чрез създаване на възможности за запазване и развитие на насърчителните мерки за българско производство и потребление на български стоки.

11.4. Адекватни компенсации за икономически по-слабите държави – има много случаи, в които дори индустриално развити държави отварят пазарите си, но печалбите им от износ са ограничени. Те се нуждаят от финансова помощ, за да могат да се възползват от новите възможности. Търговията сама по себе си не им позволява да се развиват устойчиво.

11.5. В своята политика на търговски преговори България трябва да се стреми, съвместно с други по-слабо развити членки на ЕС, към следните цели:

- 11.5.1. Да прецизира текстовете за защита на инвеститорите, които са били механично инкорпорирани в договорите от 90-те години на XX век и началото на 2000-та година, за да се защити от вълната от „капризни искове“ и от тенденцията за привилегироване на външните стопански субекти спрямо вътрешните. Да отстоява позиция за тясно, ясно и изчерпателно дефиниране на понятията за „инвестиция“, „косвена и пряка експроприация“ и „справедливо и равностойно третиране“. Да отстоява тези цели в общата преговорна политика на ЕК.
- 11.5.2. Да заема аргументирани и обективни позиции за подобряване на дейността на международните инвестиционни институции за спорове между инвеститори и държави в посока към по-тясно прилагане на принципите за обективност, независимост, равностойност на страните в процеса, публичност на пренията, присъдите и доказателствения материал, както и допускане до участие на всички засегнати от решението страни (в това число представители на местния капитал, труд, потребители и защитници на околната среда).
- 11.5.3. България да подкрепи мнението на ЕК, че трябва да бъдат прекратени сключените преди членството двустранни договори за насърчение на инвестициите между страни от Западна и Източна Европа. Същото се отнася за договорите между източноевропейски страни. Те създават привилегия за едни стопански субекти в общия пазар и следователно дискриминират други. Нейната позиция трябва да бъде, че сега те противоречат на общностното право и предопределят развитието на ЕС на няколко „скорости“.
- 11.6. Защита за проходящи индустрии и фирми от сектори с национално значение – за да натрупат интелектуални и икономически възможности, са нужни време и условия. Ако такива не им бъдат осигурени, международните корпорации ги притискат с икономии от мащаба и несъразмерни възможности за изследвания и развитие.
- 11.7. Ограничаване действието или отмяна на ескалиращите тарифи – с ниски мита за непреработени материали и ресурси и високи мита за крайни продукти. По този начин развитите държави си осигуряват евтини ресурси, с които работят предприятията на тяхна територия, но лишават по-бедните страни от добавената стойност, която работниците им биха могли да произведат.

- 11.8. Приемане на регулации за ограничаване на финансовите спекулации, за да се предотврати нова световна икономическа и финансова криза. Дори МВФ признава, че безконтролните потоци на спекулативния капитал носят висок риск.
- 11.9. Новата ситуация, в която огромни бежански потоци се насочват към Европа, трябва да намери отражение и във всеобхватните споразумения между най-големите икономики, тъй като оказва влияние както върху социалните, така и върху икономическите условия в тях. Свободното движение на капитала трябва да бъде обвързано със свободното движение на хора и работна ръка. Европейските партньори трябва да приемат и част от бежанските потоци в цялото им разнообразие от образователни, семейни и икономически характеристики – мярка, за която настоя и новият генерален секретар на ООН Антонио Гутереш.
- 11.10. ИСС препоръчва да се направи оценка на действащите споразумения. Двустранните и многостранните договори за свободна търговия, които съдържат клауза за защита на инвеститорите пред наднационални арбитражи, трябва да бъдат прекратени, защото заплашват основни човешки права. Според ИСС търговията освен свободна трябва да е и справедлива.
- 11.11. В заключение, ИСС подчертава, че усилията на институциите на Европейския съюз и на държавите-членки на ЕС, трябва да бъдат насочени към правилното прилагане на договореното Споразумение. Също така договореното с ВИС трябва да бъде фундамент, от който не може и не бива да се отстъпва при (евентуалното) водене на преговори по Трансатлантическото търговско и инвестиционно споразумение. Подписването на ВИС по никакъв начин не бива да бъде сигнал за „пришпорване“ на преговорите по ТТІР. Те трябва да се водят без всякакво бързане, при стриктно отчитане на интересите на ЕС като цяло и при максимално уважение към интересите и съображенията на държавите членки и на техните автономни региони.³⁹

/п/

Проф. д-р Лалко Дулевски

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

³⁹ Позиция на АИКБ - http://bica-bg.org/wp-content/uploads/2016/10/CETA-Stanovishte_AIKB_US.pdf